

Karol Łopatecki

<https://orcid.org/0000-0002-7921-9421>

Uniwersytet w Białymstoku

Analiza współczesnych edytorskich badań międzynarodowych: Metryka Litewska (1987–2021)*

Zarys treści

Artykuł prezentuje najnowszy dorobek edytorski dotyczący Metryk Litewskich. Przeanalizowano 86 wydanych w latach 1987–2021 monograficznych edycji źródłowych w ujęciu statystycznym. Wykonano zestawienie wszystkich prac (aneks) oraz przeprowadzono badania kwantytatywne dotyczące intensywności wykonanych zadań w ujęciu czasowym. Przeprowadzono analizę istniejących metod pracy – tworząc siatkę współpracy pomiędzy badaczami, uwzględniono również dorobek najaktywniejszych edytorów, wydawnictw oraz ośrodków naukowych. Podsumowując: projekt ten będzie musiał być kontynuowany przez kolejnych kilkadziesiąt lat, a to stawia pytanie o możliwość wykorzystania nowych rozwiązań, które pojawiły się w dobie rewolucji informatycznej.

Abstract

The article presents the recent editorial output concerning the Lithuanian Metrics. Eighty-six source editions published between 1987 and 2021 were analysed using statistical methods. Next, all works were compiled (appendix), and a quantitative study of the intensity of the tasks done in terms of time was carried out. An analysis of the working methods used was performed – creating a network of cooperation between researchers, and the output of the most active editors, publishers, and research centres was also considered. In conclusion, this project will continue for the next few decades, raising the question of the possibility of using new possibilities that have emerged in the age of the IT revolution.

Słowa kluczowe: Metryka Litewska, badania międzynarodowe, instytucje międzynarodowe, edycje źródłowe (epoka wczesnonowożytna), humanistyka cyfrowa, historiografia, Wielkie Księstwo Litewskie, zespoły badawcze XX–XXI w.

Keywords: Lithuanian Metrica, international research, international institutions, source editions (early modern era), digital humanities, historiography, Grand Duchy of Lithuania, research teams of the 20th–21st centuries

* Artykuł powstał w ramach realizacji projektu badawczego NPRH (Dziedzictwo narodowe), nr umowy 0318/NPRH9/H11/88/2022.

Niniejszy artykuł ma charakter nieco przewrotny. Do jego napisania skłonił mnie nie tyle kolejny tom *Metryki Litewskiej*¹, lecz informacja o braku jakiegokolwiek edycji wydanej w 2022 r. (stan na 17 grudnia), a przede wszystkim znaczący spadek intensywności publikowanych edycji źródłowych w ostatnich latach². Można mieć również wątpliwość, chociażby z uwagi na sytuację geopolityczną, co do dalszej dynamiki prowadzonych prac. Tym samym postanowiłem przeanalizować współczesne edycje, które składają się z 86 tomów (zob. aneks)³. Jest to już na tyle znaczący dorobek wydawany przez 35 lat (1987–2021)⁴, że może stanowić przedmiot pogłębionej analizy kwantytatywnej⁵. Podkreślam, że nie oceniam poszczególnych tomów, a jedynie analizuję dotychczasowe wyniki pod względem ilościowym. Artykuł ten stanowi odmienne spojrzenie i jednocześnie uzupełnienie pracy dotyczącej *Metryki Litewskiej* wykonanej przez zespół litewski⁶. Ma on odpowiedzieć na pytanie: jak było – jak jest – i jak najprawdopodobniej będzie w najbliższej przyszłości, oczywiście w odniesieniu do działań edytorskich *Metryk Litewskich*.

Historyczne i koncepcyjne ujęcie publikowania oraz udostępniania informacji zawartych w metrykach zostało już przez mnie zasygnalizowane, dlatego nie będę tu powtarzał tych uwag, zaakcentuję jedynie konkluzje⁷. Przy edycji *Metryki Koronnej* i *Metryki Litewskiej* podjęto inny sposób ich przygotowania

¹ Pod pojęciem „*Metryki Litewskiej*” możemy rozumieć zarówno nazwę zespołu archiwalnego, jak i działalność kancelarii królewskiej polegającą na wpisywaniu wszystkiego, co wola króla i właściwych urzędników uznawała za stosowne w księgach umieścić. W niniejszej pracy stosuję szerszy zakres pojęciowy, czyli „*metrica*” oznacza zbiorczy tytuł nadawany księgom odpisów dokumentacji kancelaryjnej. W szczególności obejmuje on osiem rejestrów podatkowych. Przykładowo: I. Sułkowska-Kurasiowa, *Metryka Litewska: charakterystyka i dzieje*, „*Archeion*” 65, 1977, s. 91–118; P. Kennedy-Grimsted, *What Is and What Was the Lithuanian Metrica? The Contents, History, and Organization of the Chancery Archives of the Grand Duchy of Lithuania*, „*Harvard Ukrainian Studies*” 6, 1982, nr 3, s. 269–338.

² Tekst powstawał w latach 2021–2022, a obejmuje edycje źródłowe z okresu 1987–2021. Taki okres pozwolił mi na przeanalizowanie pięcioletnich odcinków czasowych (zob. wykres 2). W założeniu planuję co 5 lat dołączać appendix uwzględniający bieżące działania wydawnicze. Dlatego w analizie nie uwzględniłem prac pojawiających się w 2023 r., planuję zbiorczo opracować nowe tendencje dla lat 2022–2026. W aneksie pod numerami 87 i 88 odnotowałem jednak nowe publikacje.

³ Przy wyczerpaniu trzeba uwzględnić, że dwukrotnie dokonano wznowienia wydania (z uzupełnieniami) oraz trzykrotnie zespoły zdublowały pracę. Stąd realnie w ciągu 35 lat wydano 81 tomów *Metryki Litewskiej*. Co do zasady: w jednej publikacji wydawano jedną księgę, wyjątkowo zdarzały się odmienne rozwiązania (dwie księgi lub część księgi); zob. aneks.

⁴ Z uwagi na ogromną przerwę czasową (i odmienne koncepcje edytorskie) nie uwzględniam wydawanych do I wojny światowej najstarszych edycji *Metryk Litewskich*.

⁵ Przykład statystycznej analizy publikacji: P. Guzowski, R. Poniak, *Miejsce badań kwantytatywnych we współczesnej historiografii polskiej*, „*Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych*” 73, 2013, s. 243–255.

⁶ A. Dubonis, D. Antanavičius, R. Ragauskienė, R. Šmigelskytė-Stukienė, *The Lithuanian Metrica: History and Research*, Boston 2020, *passim* (zwł. s. 201–222).

⁷ K. Łopatecki, *O sposobach udostępniania zawartości ksiąg metryk królewskich*, „*Zapiski Historyczne*” 86, 2021, nr 3, s. 139–158.

i udostępnienia badaczom. Wobec tych pierwszych skupiono się przede wszystkim na wydawaniu sumariuszy, a obecnie nastąpił proces digitalizacji przechowywanych w Archiwum Głównych Akt Dawnych materiałów⁸. Zasadę tę nieco zmodyfikował Wojciech Krawczuk, wydając tzw. Metrykę Szwedzką (Riksregistraturet), który obok sumariuszy opublikował powstałe wówczas protokoły i regesty, które stanowiły wykonaną w epoce pomoc kancelaryjną⁹. Same materiały archiwalne są zdigitalizowane i udostępnione na stronie internetowej Riksarkivet¹⁰. Natomiast wobec Metryki Litewskiej wypracowano konsens polegający na pełnej edycji ksiąg, co oczywiście skutkuje żmudnym procesem edycji.

W dobie humanistyki cyfrowej nie ma chyba wątpliwości, że rozwiązanie „polsko-szwedzkie” jest znacznie lepsze i stanowi realizację idei „demokratyzacji wiedzy”. Umożliwia ona badaczom (i szerzej, wszystkim zainteresowanym) pełny i natychmiastowy dostęp do źródła, a sumariusze i regesty ułatwiają odnalezienie właściwego dokumentu oraz przekazują podstawowe informacje o zawartej nich tematyce¹¹. Co do zasady: pismo kancelaryjne było staranne i badaczom zajmujących się epoką wczesnonowożytną nie powinno stwarzać problemu¹².

⁸ Obecnie zdigitalizowanych jest 386 tomów, w tym 361 tomów Ksiąg Wpisów; zob. <http://pther.eu/MK/> (dostęp: 12 IX 2022). Znacznie obszerniejsza baza źródeł znajduje się na stronie AGAD: http://www.agad.gov.pl/inwentarze/Metr_Korx.xml (dostęp: 12 IX 2022). Oprócz Księgi Wpisów znajdują się tam m.in. zdigitalizowane materiały z tzw. Metryki Litewskiej, Księgi Sądów: Asesorskiej, Relacyjnego i Sejmowego, Referendarskiego oraz Lustracje. Zdecydowanie lepiej korzysta się jednak z tego pierwszego repozytorium, gdyż istnieje tam możliwość pobrania całych tomów, w drugim zaś konieczny jest uciążliwy dla użytkownika proces pojedynczego oglądania stron z bardzo już przestarzałym interfejsem.

⁹ *Protokół i regesty kancelarii szwedzkiej ekspedycji niemieckiej króla Zygmunta III z lat 1597–1600: Riksregistraturet vol. 87 Riksarkivet w Sztokholmie*, wyd. W. Krawczuk, Kraków 2020; *Regesty kancelarii szwedzkiej króla Zygmunta III z lat 1597–1600: Riksregistraturet, vol. 86 Riksarkivet w Sztokholmie*, wyd. W. Krawczuk, Kraków 2021. Analogiczny sposób był zrealizowany w tzw. Metryce Ruskiej, z tym że materiał podstawowy nie został udostępniony w formie zdigitalizowanej; *The Ruthenian (Volhynian) Metrica Registers of Polish Crown Chancery Documents Addressed to Ukrainian Lands (Palatinates of Volhynia, Kyiv, Bratslav, and Chernihiv) 1569–1673*, wstęp P. Kennedy-Grimsted, wyd. H. Boriak, L. Demchenko, P. Kennedy-Grimsted, N. Jakovenko, W. Krawczenko, W. Straszko, K. Wysłobokow, H. Wajs, Kyiv 2002.

¹⁰ Zob. <https://sok.riksarkivet.se/fritext?Sokord=Riksregistraturet&EndastDigitaliserat=true&page=1&postid=Arkis+A0972411-9AB7-11D5-A700-0002440207BB&tab=post&FacettState=undefined%3Ac%7C#tab> (dostęp: 11 XII 2022).

¹¹ Sumariusze znacznie łatwiej opracować niż pełną edycję źródłową, tym samym mogą być one szybciej dostarczone użytkownikom. W czasie przygotowania artykułu pojawiła się informacja o kolejnym projekcie (kierowanym przez Dominika Kadzika) przyznanym przez Narodowy Program Rozwoju Humanistyki o tytule „Sumaryzacja wybranych Ksiąg Wpisów Metryki Koronnej Jana Kazimierza Wazy ze zbiorów AGAD w Warszawie” (nr projektu: NPRH/DN/SP/507161/2021/11). A zatem zapewne w granicach 5 lat otrzymamy komplet pomocy archiwalnej do całego 20-letniego panowania władcy.

¹² Zarówno w Metryce Koronnej, jak i Metryce Litewskiej problem dla osób nieprofesjonalnie zajmujących się historią wczesnonowożytną może stanowić język łaćniński lub ruski. Jednakże

W kontekście rewolucji informatycznej należy na nowo przyjrzeć się procesowi wydawniczemu tradycyjnych edycji źródłowych. W takim podejściu monumentalna seria *Metryki Litewskiej* jest idealnym przedmiotem do pogłębionych analiz. W konsekwencji celem artykułu jest ukazanie horyzontu czasowego prac nad edycją *Metryk Litewskich* i zwrócenie uwagi na to, czy można zniwelować istniejące zapóźnienia dotyczące dostępu do materiału, który obecnie przechowywany jest przede wszystkim w Moskwie¹³.

W pierwszej kolejności chciałbym ukazać dynamikę publikowanych tomów. W tym celu przygotowałem wykres słupkowy w ujęciu rocznym. Wprowadziłem przy każdym roku dwie kolumny: pierwsza odzwierciedla liczbę wydanych pozycji, druga ich objętość¹⁴. Za przedmiot analizy wziąłem monograficzne edycje źródłowe *Metryk Litewskich*. Kolejnych wydań, nawet poprawionych, nie uwzględniam, gdyż są to wartości pozorne, które zmodyfikowałyby globalny osąd sytuacji. Aby zaobserwować dynamikę zmian, odnotowałem również średnią ruchomą za okres 5-letni¹⁵, dzięki czemu można zaobserwować ogólne tendencje.

Niewątpliwie najdynamiczniejszy okres edycji źródłowych dotyczył lat 1997–2012. W ciągu tych 16 lat wydawano rocznie co najmniej dwa tomy, a w rekordowych latach 2001, 2008 i 2009 było to aż 6 książek. Następnie pojawiają się dwukrotnie okresy bez widocznych efektów (2013, 2017), które niwelują piki publikacyjne w latach 2015, 2018–2019. Dwa ostatnie lata są bardzo słabe, co być może należy wiązać z efektem pandemii i wcześniejszymi wydarzeniami politycznymi na Białorusi. Również rok 2022 nie zapowiadał się dobrze¹⁶.

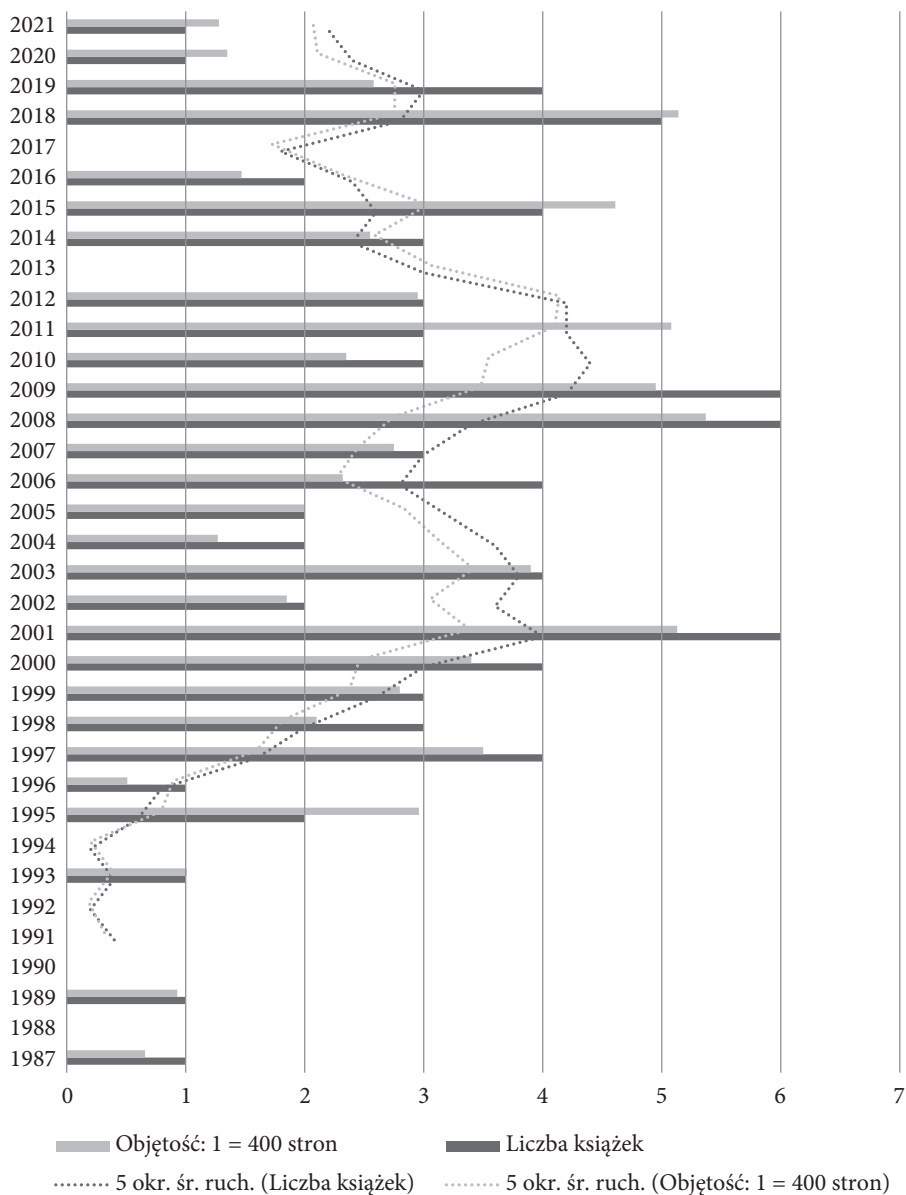
edycje źródłowe co do zasady nie rozwiązują tej trudności, gdyż nie są tłumaczone. Sumariusze zaś wydawane w językach narodowych mogą służyć pomocą również w tym zakresie.

¹³ Obecnie ogromna większość ksiąg *Metryki Litewskiej* przechowywana jest w zespole 389 w: Российский государственный архив древних актов, Москва (RGADA). Niewielka część materiałów znajduje się w AGAD, dotyczy ona przede wszystkim ziem litewskich inkorporowanych do Korony w 1569 r. (m.in. *Metryka Koronna, Księgi Wpisów 81 i 130*); J. Maroszek, *Źródła rękopiśmienne do dziejów północno-wschodniej Polski w zbiorach moskiewskich*, „Białostoczczyzna” 2000, nr 3–4, s. 3–8; K. Pietkiewicz, *Oryginaliosios Lietuvos Metrikos knygos Vyriausiojo senųjų aktų archyvo Varšuvoje fonde*, „Lietuvos Metrikos naujienos” 11, 2009–2010, s. 26–29. Opis ten nie oddaje stopnia rozproszenia materiału źródłowego. Przykładowo: A. Rachuba, *Księgi Sigillat Metryki Litewskiej*, „Przegląd Historyczny” 72, 1981, s. 95–110; H. Lulewicz, *Nieznana księga Metryki Litewskiej w zbiorach Archiwum Sanguszków w Krakowie*, w: *Lietuvos Metrika. 1991–1996 metų tyrinėjimai*, Vilnius 1998, s. 102–114.

¹⁴ W zasadzie powinienem ją przeliczyć na liczbę znaków, ale dopóki nie będziemy mieli wszystkich tomów dostępnych w wersji elektronicznej nie jest to możliwe.

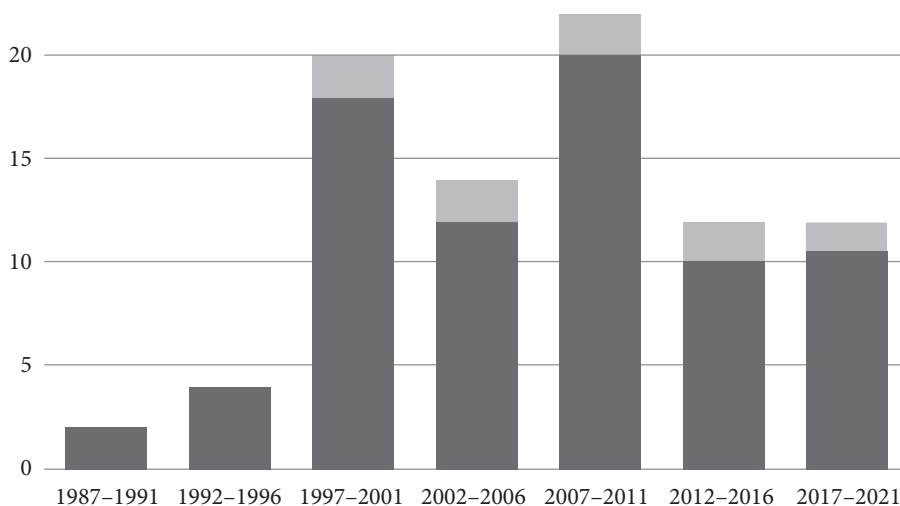
¹⁵ Okres 60 miesięcy przyjąłem zgodnie z warunkami konkursów Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, czyli projektów poświęconych projektom edytorskim. Praktyka wskazuje, że nawet te stosunkowo długie zadania są z reguły przedłużane i z rzadka tylko realizowane zostają w terminie.

¹⁶ Aby go ocenić, należy w zasadzie poczekać do drugiej połowy 2023 r., nierzadko bowiem książki ukazywały się znacznie po upływie roku kalendarzowego, a dodatkowym czynnikiem opóźniającym była/jest dystrybucja.

Wykres 1. Intensywność wydawnicza związana z monograficznymi edycjami Metryk Litewskich w ostatnim 35-leciu. Przy pomocy kropkowanych linii odnotowano 5-letnią okresową średnią ruchomą. Przy dwóch wydaniach przyjmuję wersję starszą. Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w aneksie.

Lepiej obrazuje to zjawisko podział na siedem 5-letnich okresów. Rezultaty umieszczam na wykresie 2.

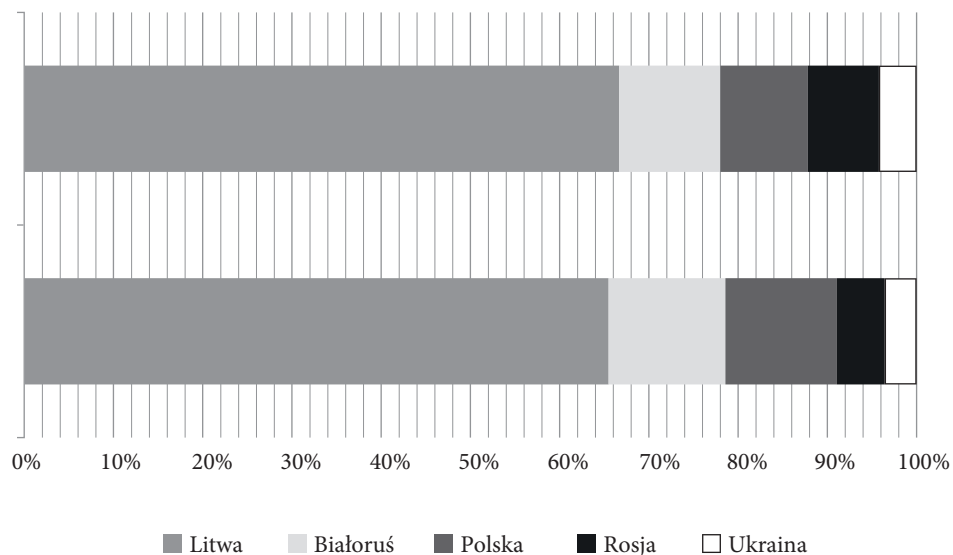
Wykres 2. Liczba monograficznych edycji źródłowych Metryk Litewskich w okresach 5-letnich. Kolor ciemnoszary – pierwsze edycje; kolor jasnoszary – kolejne wydania lub wznowienia. Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w aneksie.

Jeżeli pewne tendencje się utrzymają, to w perspektywie najbliższych lat powinniśmy otrzymywać zapewne dwa tomy rocznie. Jest to założenie optymistyczne, gdyż obecna sytuacja geopolityczna jest skrajnie niesprzyjająca. Realnie więc średnioroczną intensywność na poziomie 1,5–2 tomów należałoby uznać za rezultat przyzwoity¹⁷. Natomiast trudno przewidywać, aby szybko przywrócony został wskaźnik 3 lub 4 książek rocznie. W konsekwencji długookresowe założenie wskazuje, że podwojenie liczby wydanych książek Metryki Litewskiej nastąpi za lat 35–40. W perspektywie ahistorycznej – nie uwzględniającej oczywistych przemian cywilizacyjnych – wydanie podstawowego korpusu metryk zajęłoby kilkaset lat. Liczby te uzmysławiają jedną zasadniczą rzecz – w obecnym schemacie pracy edycja krytyczna Metryk Litewskich nie skończy się nigdy. Prędzej nastąpi przełom technologiczny (który już ma miejsce) lub organizacyjny, ewentualnie cały projekt zostanie zarzucony.

Oczywiście zastanawia, dlaczego po 35 latach pracy wydawniczej perspektywa podwojenia dorobku to kolejne 35–40 lat. Dlaczego nie postępuje wyraźne

¹⁷ Trudno sobie wyobrazić, aby w obecnej sytuacji edytorzy z Europy Środkowo-Wschodniej mogli sprawdzić przepisany materiał z oryginałem, najczęściej przechowywanym w Moskwie. Przed zespołami stoi więc poważny dylemat, czy wydawać źródło, opierając się jedynie na jego graficznym odwzorowaniu w kopiach cyfrowych lub mikrofilmowych.

przyśpieszenie prac? Pewne wnioski nasuwają się, jeżeli przeanalizujemy publikacje pod względem krajów wydających metryki¹⁸. Wykres 3 prezentuje dominującą pozycję Litwy, gdzie opublikowano aż 55 tomów, na drugim miejscu jest Białoruś z 11 książkami (jednym dodatkowo wznowieniem), na trzecim Polska z 10,5, na czwartym plasuje się Rosja z 4,5 (oraz dodatkowe wznowienie) i Ukraina z dwoma tomami. Jeżeli uwzględnimy liczbę stron wydanych to uzyskamy bardzo podobne dane¹⁹. Ogólnie litewskie instytucje odpowiadają za wydanie ok. 66% całości, Białoruś zaś przyczyniła się do 12–14%, Polska – 10–12%, Rosja – 6–8% i Ukraina – ok. 4%.

Wykres 3. Udział poszczególnych państw w procesie wydawania Metryki Litewskiej. Górna kolumna – liczba książek, dolna – liczba stron. Nie uwzględniono drugich wydań publikacji. Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w aneksie.

Niewątpliwie środowisko litewskie traktuje edycję Metryk Litewskich jako program priorytetowy. Wydaje się jednak, że osiągnięto już wysoki pułap efektywności i jeszcze szybsze tempo edytorskie będzie trudne do realizacji. Rzuca się

¹⁸ Zagadnienie to jest dosyć nieostre. Przyjmuję miejsce wydania jako kluczowe do przyporządkowania edycji do poszczególnych państw. W jednym przypadku miejsce wydania dotyczyło Moskwy i Warszawy, stąd po pół slotu przyporządkowałem Polsce i Rosji. Natomiast wydawnictwo *Руська (Волинська) Метрика. Книга за 1652–1673 pp.* mimo lokalizacji wydania na Ostrów–Warszawę–Moskwę przypisuję do Ukrainy z uwagi na osobę opracowującą źródło.

¹⁹ Zdaję sobie sprawę, że liczba znaków jest różna od formatów i układu (co ma znaczenie przede wszystkim w wydaniach polskich). Tym niemniej dane odzwierciedlają skalę zjawiska. Do objętości zaliczam zarówno wstęp, jak i właściwą edycję źródłową. Niewątpliwie większy procentowy udział objętościowy przy publikacjach polskich ma efekt znacząco mniejszego formatu publikacji.

w oczy fakt, że pozostałe kraje jedynie wspomagają wysiłek badaczy litewskich. Najowocniejsze okresy to te, w których obok badaczy z Wilna w prace włączały się również inne ośrodki naukowe.

Przed wszystkim zastanawia relatywnie niewielkie zaangażowanie naukowców i instytucji polskich. Jest to tym bardziej charakterystyczne, że to Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk w 1979 r. zainicjował wznowienie prac wydawniczych zarzuconych podczas I wojny światowej²⁰. Co prawda z doniosłych zapowiedzi przed rokiem 1989 udało się opublikować zaledwie jedną pozycję²¹, ale podjętą ideę kontynuowano. Wydaje się, że główna aktywność naukowo-organizacyjna w Polsce skupiała się na badaniach podstawowych, polegających na dokończeniu spisów urzędników Rzeczypospolitej, posłów, deputatów sądowych itp. Jeśli zaś chodzi o główną aktywność wydawniczą, to wyróżniają się prace nad edycjami akt sejmikowych, *Metryki Litewskie* natomiast pozostają nieco na uboczu głównych inicjatyw²². Z perspektywy polskiej niewątpliwie wsparcie Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki mogłoby w pełni przyczynić do nadania nowego impulsu akcji edytorskiej w obrębie *Metryk Litewskich*, pozostaje jednak pytanie, czy powstaną zespoły, które skupią się jedynie na tym projekcie wydawniczym? Nawet przy zapewnieniu środków odpowiedź nie jest oczywista, wielu najbardziej doświadczonych edytorów źródłowych raczej nie narzeka na nadmiar wolnego czasu. Istotną rolę odgrywają natomiast badacze białoruscy, którzy są w naturalny sposób predysponowani do pracy wydawniczej nad tego typu źródłami. Zapewne szansą jest wykorzystanie ich możliwości w zespołach działających na Litwie i w Polsce²³.

Po przekształceniach ustrojowo-politycznych inicjatywę bardzo aktywnie kontynuowało litewskie środowisko naukowe, które w zasadzie od 1993/1995 r. ma pozycję dominującą²⁴. Jest to też jedyny kraj, w którym stworzono rozbudowane

²⁰ Szerzej: A. Dubonis, *The Lithuanian Metrica*, „Lithuanian Historical Studies” 7, 2002, s. 113–138; A. Rachuba, *Księgi Sigillat...*, s. 95–110; T. Wasilewski, *Polsko-radzieckie prace nad wydaniem Metryki Litewskiej*, „Kwartalnik Historyczny” 88, 1981, s. 1169–1171.

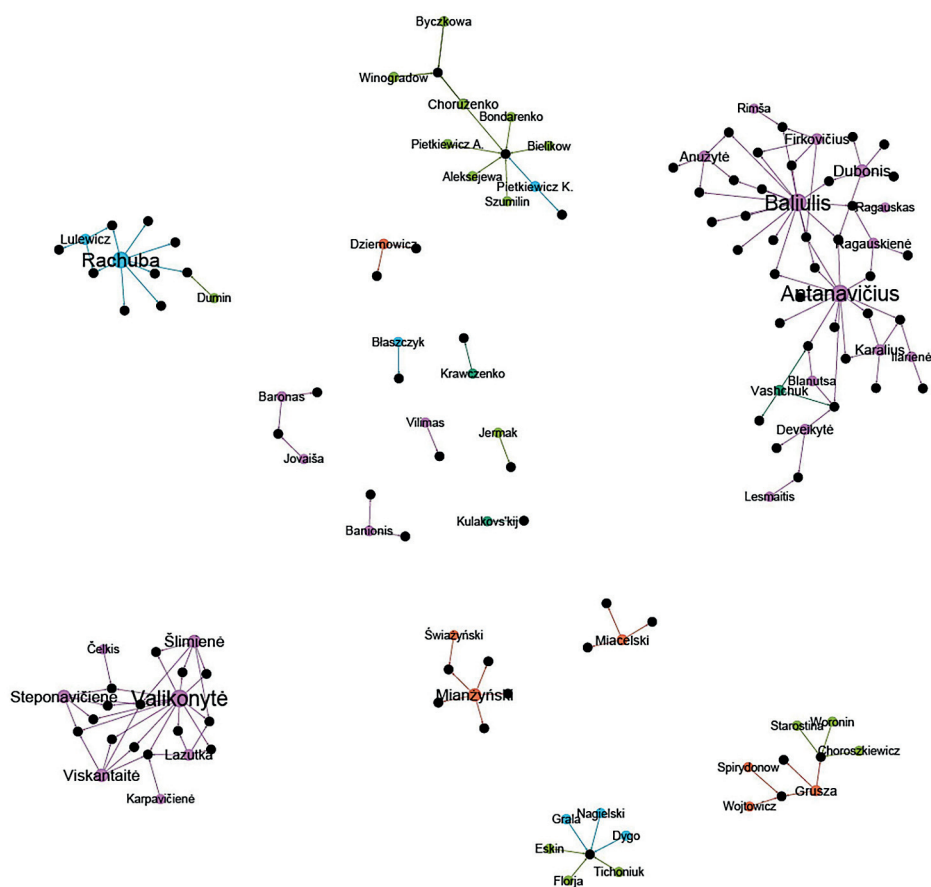
²¹ *Metryka Litewska. Księga Sigillat. 1709–1719*, oprac. A. Rachuba, red. T. Wasilewski, Warszawa 1987.

²² A. Rachuba, *Edycje akt sejmikowych z terenu Wielkiego Księstwa Litewskiego*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 21, 2022, nr 1, s. 347–363; L. Wierzbicki, *Edycje akt sejmikowych ziem i województw prowincji małopolskiej*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 21, 2022, nr 1, s. 365–377; M. Zwierzykowski, *Edycje akt sejmikowych z terenu prowincji wielkopolskiej*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 21, 2022, nr 1, s. 379–403.

²³ Litwini już w latach 2011–2012 próbowali na znaczną skalę wykorzystać możliwości badaczy z Białorusi i Ukrainy. Jej realizacją miało być wydanie księgi 18 i 32; zob. D. Antanavičius, *Lietuvos vystomomo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos indėlis į Lietuvos Metrikos rengimą ir publikavimą 2011–2012 metais*, „Lietuvos Metrikos naujienos” 13, 2011, s. 27.

²⁴ Pierwszą edycją źródłową wydaną na Litwie była: *Lietuvos Metrika. Knyga 5 (1427–1506). Užrašymų knyga 5*, wyd. E. Banionis, Vilnius 1993. W 2012 r. księga ta została w całości ponownie opublikowana (wydanie z 1993 r. stanowiło uzupełnienie wcześniejszej publikacji z 1910 r.): *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 5 (1427–1506). Užrašymų knyga 5*, wyd. A. Baliulis, A. Dubonis, D. Antanavičius, Vilnius 2012.

zespoły badawcze, a tym samym wykształcono kontynuatorów prac edytorskich w obrębie pokoleń, w których młodszy badacze mogli się przyuczać do specyfiki źródłowej pod okiem bardziej doświadczonych osób. W polskiej historiografii monumentalną pozycję odgrywają tacy badacze jak Andrzej Rachuba, Krzysztof Pietkiewicz, Henryk Lulewicz i Grzegorz Błaszczyk, ale brak przedstawicieli młodego pokolenia, którzy kontynuowałiby pracę mistrzów. Zespoły białoruskie późno włączyły się do prac nad Metrykami, ale odnoszą duże sukcesy i wydaje się, że ich rola będzie rosła. Niewiadomą są kierunki aktywności badaczy z pozostałych krajów. Aby uzmysłowić potencjał tkwiący w zespołach, poniżej przedstawiam siatkę powiązań edytorów Metryki Litewskiej (zob. wykres 4).

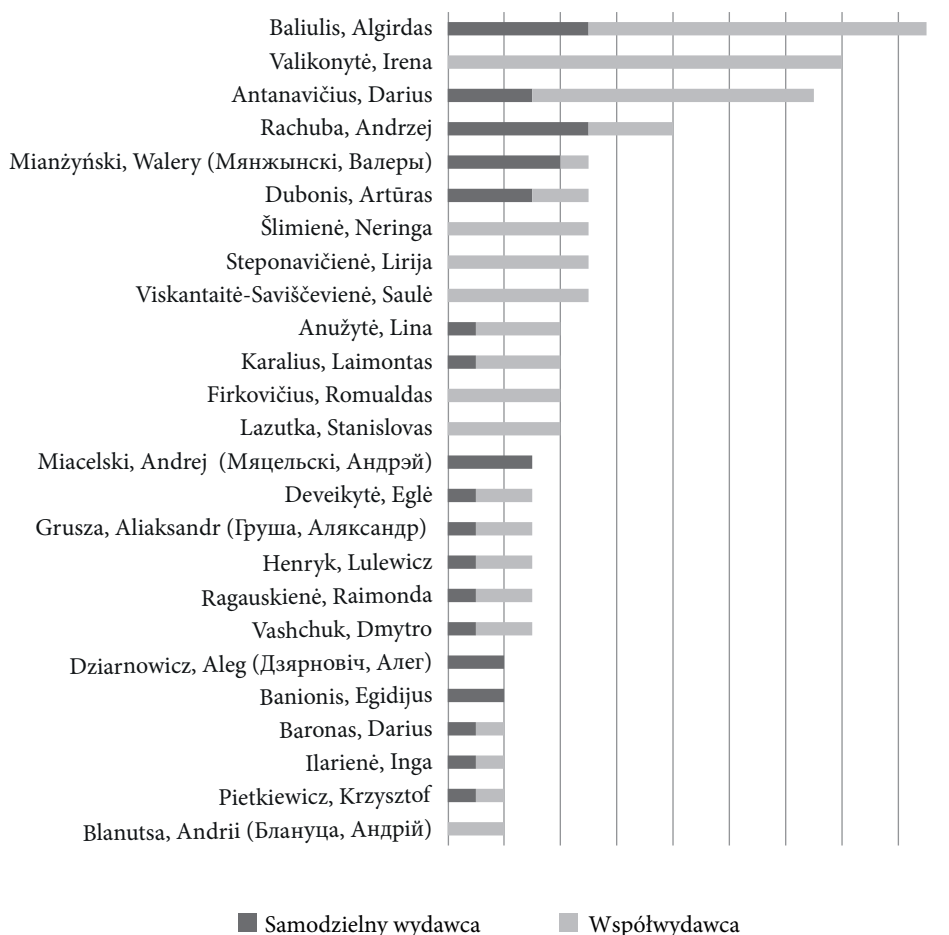
Wykres 4. Siatka współautorów edycji źródłowych Metryki Litewskiej. Uwzględniono tylko edytorów, pominięto komitety redakcyjne oraz redaktorów serii wydawniczych. Czarne kropki oznaczają monograficzną edycję źródłową i prowadzą odcinkami do wydawców. Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w aneksie.

Najbardziej imponująca siatka współpracy wytworzyła się na Litwie, przy czym istnieją dwie niezależne struktury. Pierwszą można określić jako układ Algirdas Baliulis – Darius Antanavičius. Sami wielokrotnie współpracowali przy wydaniu *Metryki Litewskiej*, jednak grono współpracowników tworzyło wyjątkowy jak na struktury humanistyki układ. Liczy on łącznie 14 osób, które współpracowały przy powstaniu 36 pozycji (średnia na osobę 2,6). Drugi – znacznie mniejszy – ale również znakomity (7-osobowy) skład ukształtował się wokół Ireny Valikonytė, który stworzył 14 edycji (średnia 2,0). Natomiast 9 publikacjami może poszczycić się zespół powstały wokół Andrzeja Rachuby (średnia 3,0). Interesujące, że centralna postać tej grupy brała udział we wszystkich wydawnictwach zespołu, co znacząco różni go od układu Baliulis – Antanavičius. Inne zespoły mogą być również wieloosobowe, ale są spojone jedynie jedną lub dwiema publikacjami, więc siła łączenia jest znikoma. Taką sytuację możemy zaobserwować przy zespołach, w których brał udział Aliaksandr Hrusza oraz Krzysztof Pietkiewicz i Oleg Chorużenko (po 3 publikacje). Silniejszy układ istniał w relacjach Andrzej Rachuba – Henryk Lulewicz (dwa powiązania). Inne osoby zdecydowanie preferują pracę jednoosobową, tu wyróżniają się badacze białoruscy: Walery Mianżyński i Andrej Miacelski. Na uwagę zasługuje fakt, że zespoły w większości są jednolite narodowościowo, choć występują już nowe tendencje.

Wykorzystanie synergii wynikających z możliwości badaczy z różnych krajów wydaje się przyszłością projektu, jeżeli ma nastąpić ponowna intensyfikacja prac wydawniczych.

Jeżeli spojrzymy globalnie na udział poszczególnych autorów jako wydawców *Metryki Litewskiej*, otrzymamy dane zaprezentowane na wykresie 5²⁵. Interesujące w całym zestawieniu jest to, że trójka najaktywniejszych wydawców odpowiada za 44 sloty, czyli teoretycznie mogłaby uczestniczyć w powstaniu połowy wszystkich edycji źródłowych opublikowanych po 1986 r. Indywidualnie należy podkreślić udział sześciu edytorów, są to: Algirdas Baliulis, Darius Antanavičius, Irena Valikonytė, Andrzej Rachuba, Artūras Dubonis i Walery Mianżyński. Na Litwie zdecydowanie wyróżnia się system pracy zespołowej – co może stanowić wzór do naśladowania. Na uwagę zasługuje wciągnięcie ukraińskiego badacza do kooperacji, co jest bardzo wartościowym zjawiskiem. Gwoli sprawiedliwości należy dodać, że najbardziej rozbudowane zespoły badawcze występują w wydawnictwach rosyjskich. Kolejne tomy pojawiają się jednak na tyle rzadko, że trudno mówić o synergii opartej na ciągłej współpracy zespołowej.

²⁵ Jeżeli jest kilku współautorów jednego tomu, nadają każdemu po jednym słocie. Uszeregowanie autorów według: liczby wydawnictw, samodzielnych publikacji i alfabetycznie według nazwisk. Natomiast nie uwzględniam edycji źródłowej w formie artykułów zawartych w czasopismach. Przykładowo: *Metryka Litewska – księga wpisów za lata 1516–1518*, oprac. K. Pietkiewicz, „Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica” 6, 1994, s. 159–199.

Wykres 5. Wydawcy Metryk Litewskich, którzy uczestniczyli w przynajmniej dwóch edycjach źródłowych. Nie wzięto pod uwagę wznowień. Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w aneksie.

Dużym problemem w prowadzonych pracach jest brak odpowiedniej koordynacji działań²⁶. Dostrzec to można chociażby po dublowanych edycjach źródłowych, co dodatkowo utrudnia osiągnięcie właściwego progresu²⁷.

²⁶ Najsilniejsza forma integracji środowiska i współpracy jest prowadzona w ramach nieregularnie wydawanego czasopisma „Lietuvos Metrikos naujienos”. Są w niej publikowane recenzje kolejnych edycji, ewentualnie autostreszczenia przygotowane przez wydawców, znajdują się tam również artykuły dotyczące Metryki Litewskiej. Obecnie wydano 17 tomów (ostatni w 2020 r.); zob. <https://www.istorija.lt/leidiniai/mokslo-zurnalai-ir-testiniai-leidiniai/lietuvos-metrikos-naujienos/668> (dostęp: 12 X 2022).

²⁷ Szerzej o zdublowanych pracach zob. aneks. Wyjątkowy charakter ma szósta księga Metryki Litewskiej, która została czterokrotnie wydana drukiem, przy czym trzeba podkreślić, że zostały

Na świecie wielką rolę odgrywają wydawnictwa, które często są bezpośrednio związane z instytucjami badawczymi. Na tym polu sytuacja nie wygląda dobrze – edycje źródłowe są rozproszone po dużej liczbie różnych wydawnictw²⁸. Generalnie jednak trzy litewskie (Lietuvos istorijos institutas, Žara i Mokslo ir enciklopedijų leidykla) odpowiadają za połowę edycji Metryk, przy czym tylko to pierwsze jest tu nadal aktywne²⁹. Wydaje się, że następuje powolne uporządkowanie rynku wydawniczego, w którym coraz mniejszą rolę odgrywają wydawnictwa komercyjne, na rzecz – górnolotnie ujmując – misyjnych, związanych bezpośrednio z instytucjami naukowymi³⁰.

Podsumowując, w ciągu 35 lat opublikowano 86 tomów Metryki Litewskiej, co daje przeciętnie 2,5 książki rocznie. W przeliczeniu na strony otrzymujemy ogółem 30 258 stron (wraz ze wstępami), czyli roczny standard to 865 stron. Biorąc pod uwagę, że prace edytorskie toczą się w pięciu krajach, nie jest to wynik imponujący. Tym bardziej że powyższe dane są pozorne. Po pierwsze, aż dziesięć tomów stanowią wznowienia, ewentualnie wydano źródła, które już w XIX lub na początku XX stulecia były przedmiotem edycji³¹. Po drugie, aż osiem tomów zostało opublikowanych z ksiąg, które nie zostały historycznie przyporządkowane do zespołu „Metryka Litewska”. Po uwzględnieniu jedynie tej pierwszej grupy otrzymujemy 76 wydanych ksiąg (2,2 tomu rocznie).

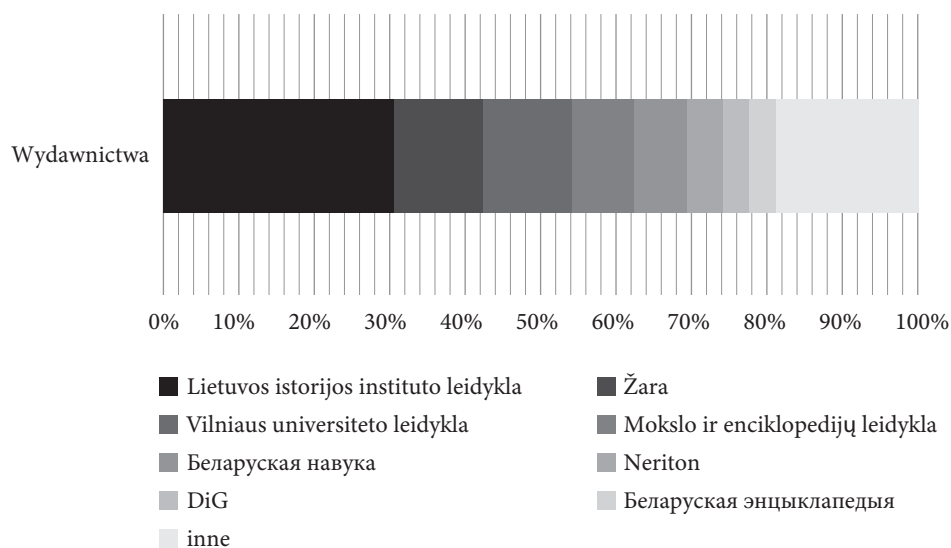
one wykonane według odmiennych zasad; *Stosunki z Mendli-Girejem chanem Tatarów Perekopskich (1469–1515). Akta i listy*, wyd. K. Pułaski. Kraków–Warszawa 1881; *Lietuvos Metrika. knyga 6 (1494–1506). Užrašymų knyga 6*, wyd. A. Baliulis, Vilnius 2007; *Акты, относящиеся к истории Западной России. Т. 1(6). Сборник документов канцелярии великого князя литовского Александра Ягеллончика, 1494–1506 гг. Шестая книга записей Литовской метрики*, оргас. М.Е. Бычкова, О.И. Хоруженко, А.Е. Виноградов, Москва–Санкт-Петербург 2012; *Акты, относящиеся к истории Западной России. Вып. 1: 6-я книга записей Литовской метрики. Сборник документов канцелярии великого князя Литовского Александра Ягеллончика. 1494–1506 гг. – 2 изд.*, оргас. М.Е. Бычкова, О.И. Хоруженко, А.Е. Виноградов, Москва 2018; zob. A. Ručkov, *Акты, относящиеся к истории Западной России, выпуск 1: 6-я книга записей Литовской метрики / Сборник документов канцелярии великого князя литовского Александра Ягеллончика, 1494–1506 гг. 2-е издание, исправленное и дополненное*, „Lietuvos Metrikos naujienos” 17, 2020, s. 28–31.

²⁸ Oczywiście na wielu wydawnictwach znajdują się informacje o udziale różnego rodzaju instytucji naukowych. Uwzględniam jednak aspekt formalny, czyli nadany numer ISBN. Analizuję również przemiany organizacyjne wydawnictw i łączę zbiór, jeżeli kolejne wydawnictwo jest bezpośrednim kontynuatorem istniejącego poprzednio np. Lietuvos istorijos instituto leidykla i Lietuvos istorijos institutas.

²⁹ Przy czym wszystkie one były związane z główną instytucją zajmującą się wydawaniem Metryk Litewskich, czyli Lietuvos istorijos institutas.

³⁰ W ostatnich latach wymieniać należy taki typ wydawnictw, który uczestniczy w publikacjach Metryki Litewskiej: Vilniaus universiteto leidykla, Instytut Historii PAN, Інститут історії України НАН України czy Беларуска навука.

³¹ Oczywiście takie reedycje są bardzo pożądane z uwagi na nie zawsze najwyższą jakość edytorską dawnych wydań.

Wykres 6. Podział publikacji z uwzględnieniem poszczególnych wydawców. Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w aneksie.

Nic nie wskazuje na to, aby bez rewolucji technologicznej lub organizacyjnej w dalszej nawet przyszłości udało się wydać satysfakcjonujący korpus materiałów. Realnie oceniając, jedynie zdecydowanie większe zaangażowanie instytucji oraz badaczy polskich i białoruskich mogłoby zmienić ogólny schemat. Konieczne jest precyzyjne wytypowanie najważniejszych dla środowiska naukowego dzieł i zapewnienie przynajmniej symbolicznej koordynacji działań. Pewne jest jedno – przed obecnymi wydawcami i kolejnymi pokoleniami kontynuatorów tego projektu horyzont czasowy jego zakończenia jest bardzo odległy. Dlatego im szybciej nastąpi zmiana paradygmatu wydawniczego, tym lepiej. Obecnie w ogromnej większości dorobek przede wszystkim litewskich i polskich edytorów dostępny jest jedynie w wersji papierowej, bez możliwości lub z ograniczonym dostępem do cyfrowego odwzorowania książki³². Rozwiązanie tego problemu wydaje się łatwe, zadziwia jednak, że nadal trzeba o tym mówić i przypominać.

Kolejny, znacznie poważniejszy problem wiąże się z przemianami w obrębie edytorstwa źródłowego związanego z rewolucją informatyczną. Dostępne online pliki pdf nie są już formą pożądaną i stanowią relikwiny tradycyjnej (papierowej,

³² Ocena ta wyrażona była w 2022 r. Obecnie istnieje już strona *Orbis Lituaniae*, która częściowo realizuje przedstawione w akapicie postulaty; zob. <http://dev.metrika.ldkistorija.lt/> (dostęp: 3 III 2024). Pozwala na wyszukiwanie książek poprzez zakres interesujących lat, a także ograniczenie wyszukiwania do jednej z czterech typów publikacji. Dodatkowo każda edycja źródłowa została otagowana, a oprócz pliku w formacie pdf otrzymujemy również warstwę tekstową.

a w konsekwencji linearnej) formy przekazywania informacji³³. Wcześniej czy później oczywiste korzyści zmuszą do tworzenia edycji cyfrowych źródeł historycznych, tym bardziej że Metryka Litewska do tego nadaje się idealnie³⁴.

Czy zatem jest sens kontynuowania prac edytorskich w tradycyjny sposób? Oczywiście tak – rzetelnie wykonane edycje źródłowe dają dobrze przygotowany materiał archiwalny do prac analitycznych. Jednak przykład Metryki Koronnej wskazuje, że jest alternatywna droga pośrednia. Oznacza to umieszczenie materiałów archiwalnych w Internecie wraz z opracowaniem sumariuszy lub regestów, ewentualnie wydanie stworzonych w epoce pomocy archiwalnych³⁵. W zasadzie idealnym rozwiązaniem byłoby przyporządkowanie każdemu wpisowi stałego łącza do wersji elektronicznej dokumentu³⁶. Oczywiście trudno oczekiwać, aby proces digitalizacyjny wykonała instytucja, która obecnie dysponuje tymi materiałami³⁷. Biorąc jednak pod uwagę fakt, że majątkowe prawa autorskie do dokumentów wczesnonowożytnych z oczywistych powodów wygasły, a techniczne i masowe wykonanie zdjęć i mikrofilmów nie stanowi przedmiotu prawa autorskiego, warto poważnie zastanowić się nad ich u powszechnieniem³⁸.

³³ Zob. M. Gochna, *Elektroniczna edycja rejestrów poborowych województwa kaliskiego z drugiej połowy XVI w.*, „Studia Geohistorica” 2, 2014, s. 143–150; M. Słoń, M. Słomski, *Edycje cyfrowe źródeł historycznych*, w: *Jak wydawać teksty dawne*, red. K. Borowiec, D. Masłej, T. Mika, D. Rojszczak-Robińska, Poznań 2017, s. 65–84; P. Bering, *Cyfrowa przyszłość edycji źródłowych*, „Roczniki Humanistyczne” 66, 2018, nr 3, s. 29–42; M. Mięka, *Edycje źródeł do dziejów prawa miejskiego w Polsce XIV–XVI w. Propozycja elektronicznej metaedycji źródeł normatywnych*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 9, 2016, nr 4, s. 487–508.

³⁴ Aby nie rozwódzić się długo nad zaletami edycji cyfrowej, podam jeden przykład. W XVI stuleciu dominuje równoległe wpisywanie wyroków sądowych lub spraw do kilku prowadzonych równoległe ksiąg. Odrzucenie nieliniarnego spojrzenia opartego na układzie książkowym pozwala na znacznie łatwiejszy całościowy ogląd sytuacji; I. Valikonytė, *Struktura i zasady kompletowania ksiąg sądowych Metryki Litewskiej Zygmunta Augusta*, „Rocznik Lituanistyczny” 4, 2018, s. 7–23.

³⁵ Przykładem może być: *Смоленщина в документах Литовской метрики первой половины XVII в. Владельцы и их маентности*, oprac. В.А. Прохоров, wyd. Ю.Н. Шорин, Смоленск 2017.

³⁶ Znakomitym przykładem są działania podjęte przez archiwistów z AGAD (m.in. Małgorzatę Badowską, Michała Kuleckiego, Magdalenę Lasotę); zob. http://www.agad.gov.pl/inwentarze/Metr_Korx.xml#series2; <http://agad.gov.pl/szukaj/?zestaw=14> (dostęp: 12 IX 2022). Istnieją również formy pośrednie książkowe, w których znajduje się odwołanie do wersji zdigitalizowanych dokumentów: *Sumariusz ksiąg poselstw Metryki Koronnej*, t. 1: *Jagiellonowie*, oprac. I. Sułkowska-Kurasiowa, J. Wejchertowa, Warszawa 2019; *Sumariusz ksiąg poselstw Metryki Koronnej*, t. 2: *Królowie elekcijni*, oprac. I. Sułkowska-Kurasiowa, J. Wejchertowa, Warszawa 2020.

³⁷ Na podkreślenie zasługuje jednak inicjatywa Rosyjskiego Państwowego Archiwum Akt Dawnych w Moskwie (RGADA), które umieściło w Internecie pomoce archiwalne, przede wszystkim inwentarze, również te wykonane w epoce wczesnonowożytnej, które dotyczą Metryki Litewskiej; zob. http://rgada.info/poisk/index.php?fund_number=389&fund_name=&list_name=&list_number=0&Sk=30&page=1 (dostęp 1 XII 2022).

³⁸ Większość mikrofilmów wykonano w latach 1967–1980. Obecnie znajdują się (pod numerem zespołu 389) w Archiwum Historycznym Państwa Litewskiego w Wilnie (Lietuvos valstybės istorijos archyvas, LVIA). Stanowi to efekt starań Domasa Butėnasa i Sigitasa Jėgelevičiusa.

Aneks: Edycja Metryk Litewskich

1. *Metryka Litewska. Księga Sigillat 1709–1719*, oprac. Andrzej Rachuba, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987.
2. *Metryka litewska. Rejestry podymnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo wileńskie 1690 r.*, oprac. Andrzej Rachuba, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989.
3. *Lietuvos Metrika. Knyga 5 (1427–1506). Užrašymų knyga 5*, wyd. Edigijus Banionis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
Uwaga – jest to publikacja drugiej części księgi. Pierwszą wydano: *Русская историческая библиотека*, t. 27: *Литовская Метрика. Отдел 1. Часть 1: Книги записей*, t. 1, Санкт-Петербург 1910. Zob. kolejne wydanie – poz. 63.
4. *Lietuvos Metrika. Knyga 8 (1499–1514). Užrašymų knyga 8*, wyd. Algirdas Baliulis, Romualdas Firkovičius, Darius Antanavičius, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995.
5. *Lietuvos Metrika. Knyga 225 (1528–1547). 6-oji teismų bylų knyga (kopija – XVI a. pabaiga)*, wyd. Stanislovas Lazutka, Irena Valikonytė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1995.
6. *Lietuvos Metrika. Knyga 564 (1553–1567). Viešųjų reikalų knyga 7*, wyd. Algirdas Baliulis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
7. *Monumenta historica res gestas Europae Orientalis illustrantia. Fontes XV–XVII saec.*, t. 2, wyd. Marian Dygo, Jurij M. Eskin, Boris N. Florja, Hieronim Grala, Mirosław Nagielski, I.A. Tichoniuk, Moskviae-Varsoviae: Arkheograficheskyi centr, 1997.
8. *Lietuvos Metrika. Knyga 224 (1522–1530). 4-oji teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija)*, wyd. Stanislovas Lazutka, Irena Valikonytė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1997.
9. *Lietuvos Metrika. Knyga 11 (1518–1523). Įrašų knyga 11*, wyd. Artūras Dubonis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.
10. *Lietuvos Metrika. Knyga 10 (1440–1523). Užrašymų knyga 10*, wyd. Egidijus Banionis, Algirdas Baliulis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.
11. *Lietuvos Metrika. Knyga 3 (1440–1498). Užrašymų knyga 3*, wyd. Lina Anužytė, Algirdas Baliulis, Vilnius: Žara, 1998.
Uwaga – istnieją starsze wydania: *Русская историческая библиотека*, t. 27: *Литовская Метрика. Отдел 1. Часть 1: Книги записей*, t. 1, Санкт-Петербург 1910, s. 1–172 oraz *Документы Московского архива Министерства юстиции*, oprac. М.В. Довнар-Запольский, t. 1, Москва 1897, s. 1–62.

Wcześniej do Litewskiej SRR mikrofilmy ze stolicy ZSRR sprowadził Konstantinas Jablonskis; A. Dubonis, *op. cit.*, s. 124; L. Anužytė, *Konstantinas Jablonskis ir Lietuvos Metrika*, „Lietuvos Metrikos naujienos” 6, 2002, s. 21–25.

12. *Lietuvos Metrika. Knyga 25 (1387–1546). Užrašymų knyga 25*, wyd. Darius Antanavičius, Algirdas Baliulis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.
13. *Lietuvos Metrika. Knyga 1 (1380–1584). Užrašymų knyga 1*, wyd. Algirdas Baliulis, Romualdas Firkovičius, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.
Uwaga – istnieje starsze wydanie: *Описание документов и бумаг, хранящихся в Московском архиве Министерства юстиции*, ks. 21, Moskwa 1915 (Приложение, s. 325–473).
14. *Monumenta historica res gestas Europae Orientalis illustrantia. Fontes XV–XVII saec.*, t. 5: *Руська (Волинська) Метрика. Книга за 1652–1673 pp.*, wyd. Petro Kulakovskij, Ostrogiae–Varsoviae–Moscovia: Arkheograficheskiy centr, 1999.
15. *Lietuvos Metrika. Knyga 530 (1566–1572). Viešųjų reikalų knyga 8*, wyd. Darius Baronas, Liudas Jovaiša, Vilnius: Žara, 1999.
16. *Lietuvos Metrika. Knyga 227 (1533–1535). 8-oji teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija)*, wyd. Stanislovas Lazutka, Irena Valikonytė, Neringa Šlimienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1999.
17. *Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга 28 (1522–1552). Кніга запісаў 28*, oprac. Валеры Мянжынскі, Уладзімір Свяжынскі, Менск: Athenaeum, 2000.
18. *Lietuvos Metrika. Knyga 51 (1566–1574). Užrašymų knyga 51*, wyd. Algirdas Baliulis, Raimonda Ragauskienė, Aivas Ragauskas, Vilnius: Žara, 2000.
19. *Мetryka litewska. Rejestry podymnego Wielkiego Księstwa Litewskiego: województwo brzeskie litewskie 1667–1690 r.*, oprac. Andrzej Rachuba, Warszawa: Neriton, 2000.
20. *Мetryka litewska. Rejestry podymnego Wielkiego Księstwa Litewskiego: województwo trockie 1690 r.*, oprac. Henryk Lulewicz, Warszawa: Neriton, 2000.
21. *Мetryka litewska. Księga wpisów nr 131*, oprac. Andrzej Rachuba, Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2001.
22. *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 44 (1559–1566). Кніга запісаў 44*, oprac. Аляксандр І. Груша, Мінск: Арт-Фэкс, 2001.
23. *Lietuvos Metrika. Knyga 532 (1569–1571). Viešųjų reikalų knyga 10*, wyd. Lina Anužytė, Algirdas Baliulis, Vilnius: Žara, 2001.
24. *Lietuvos Metrika. Knyga 531 (1567–1569). Viešųjų reikalų knyga 9*, wyd. Lina Anužytė, Algirdas Baliulis, Vilnius: Žara, 2001.
25. *Lietuvos Metrika. Knyga 230 (1542 m.). 11-oji teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija)*, wyd. Irena Valikonytė, Saulė Viskantaitė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001.
26. *Lietuvos Metrika. Knyga 12 (1522–1529). Užrašymų knyga 12*, wyd. Darius Antanavičius, Algirdas Baliulis, Vilnius: Žara, 2001.

27. *Metryka litewska. Rejestry podymnego Wielkiego Księstwa Litewskiego: województwo nowogródzkie 1690 r.*, oprac. Henryk Lulewicz, Andrzej Rachuba, Warszawa: Neriton, 2002.
28. *Lietuvos Metrika. Knyga 15 (1528–1538). Užrašymų knyga 15*, wyd. Artūras Dubonis, Vilnius: Žara, 2002.
29. *Lietuvos Metrika. Knyga 9 (1511–1518). Užrašymų knyga 9*, wyd. Krzysztof Pietkiewicz, Vilnius: Žara, 2002.
Uwaga – zob. *Metryka Litewska – księga wpisów za lata 1516–1518*, oprac. Krzysztof Pietkiewicz, „Lituano-Slavica Posnaniae. Studia Historica” 6, 1994, s. 159–199.
30. *Пераніс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 г. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга 523. Кніга Публічных спраў 1*, oprac. Аляксандр І. Груша, Міхаіл А. Вайтовіч, Міхаіл Ф. Спірыдонаў, Мінск: Беларуская навука, 2003.
Uwaga – istnieje starsze wydanie: *Русская историческая библиотека*, t. 33, Санкт-Петербург 1915.
31. *Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга 43 (1523–1560). Кніга запісаў 43 (Копія канца XVI ст.)*, oprac. Валерый Мянжынскі, Мінск: Беларуская навука, 2003.
32. *Lietuvos Metrika. Knyga 229 (1540–1541). 10-oji teismų būtų knyga (XVI a. pabaigos kopija)*, wyd. Stanislovas Lazutka, Irena Valikonytė, Saulė Viskantaitė-Saviščeviene, Jolanta Karpavičienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003.
33. *Lietuvos Metrika. Knyga 52 (1569–1570). Užrašymų knyga 52*, wyd. Algirdas Baliulis, Romualdas Firkovičius, Vilnius: Žara, 2004.
34. *Lietuvos Metrika. Knyga 4 (1479–1491). Užrašymų knyga 4*, wyd. Lina Anužytė, Vilnius: Žara, 2004.
Uwaga – istnieje starsze wydanie: *Русская историческая библиотека*, t. 27: *Литовская Метрика. Отдел 1. Часть 1: Книги записей*, t. 1, Санкт-Петербург 1910, s. 174–508.
35. *Lietuvos metrika. Knyga 556 (1791–1792). Viešųjų reikalų knyga 35*, wyd. Algirdas Baliulis, Romualdas Firkovičius, Edmundas Rimša, Vilnius: Versus aureus, 2005.
36. *Литовська метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 року*, oprac. Володимир Кравченко, Київ: Наук. тов. ім. Шевченка в Америці, Наук. тов. ім. Шевченка в Україні, НАН України, Інститут укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, 2005.
37. *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кн. 46, 1562–1565. Кніга запісаў 46 (копія канца XVI ст.)*, oprac. Валерый Мянжынскі, Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2006.
38. *Lietuvos Metrika. Knyga 594 (1585–1600). Knyga Nr. 594*, wyd. Algirdas Baliulis, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2006.
39. *Lietuvos Metrika. Knyga 567 (1567–1571). Surašymų knyga 10*, wyd. Algirdas Baliulis, Vilnius: Versus Aureus, 2006.

40. *Lietuvos Metrika. Knyga 523 (1528). Viešųjų reikalų knyga 1*, wyd. Algirdas Baliulis, Artūras Dubonis, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2006.
Uwaga – istnieją starsze wydania: *Русская историческая библиотека*, t. 33, Санкт-Петербург 1915 oraz *Пераніс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 г. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга 523. Кніга Публічных спраў 1*, oprac. Аляксандр І. Груша, Міхаіл А. Вайтовіч, Міхаіл Ф. Спірыдонаў, Мінск: Беларуская навука, 2003.
41. *Lietuvos Metrika. Knyga 6 (1494–1506). Užrašymų knyga 6*, wyd. Algirdas Baliulis, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2007.
Uwaga – istnieje częściowe starsze wydanie: *Stosunki z Mendli-Girejem chanem Tatarów Perekopskich (1469–1515). Akta i listy*, wyd. K. Pułaski, Kraków–Warszawa 1881.
42. *Lietuvos Metrika. Knyga 231 (1540–1543). 12-oji teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija)*, wyd. Irena Valikonytė, Neringa Šlimienė, Saulė Viskantaitė-Savišcevienė, Lirija Steponavičienė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2007.
43. *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 560 (1542 год). Кніга перанісаў № 3 (копія канца XVI ст.)*, oprac. Алег І. Дзярновіч, Мінск: Беларуская навука, 2007.
Uwaga – jest to wyd. 1; zob. poz. 56.
44. *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 30 (1480–1546 гг.). Кніга запісаў № 30 (копія канца XVI ст.)*, oprac. Валерый Мянжынскі, Мінск: Беларуская навука, 2008.
45. *Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга 70 (1582–1585). Кніга запісаў № 70 (Копія канца XVI ст.)*, oprac. Андрэй А. Мяцельскі, Мінск: Беларуская навука, 2008.
46. *Судебная книга витебского воеводы, господарского маршалка, волковыского и оболецкого державицы М.В. Клочко. 1533–1540*, oprac. Василий А. Воронин, Александр И. Груша, Инна П. Старостина, Анна Л. Хорошкевич. Москва: Наука, 2008.
47. *Metryka Litewska. Rejestrzy podymnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo mścisławskie 1667 r.*, oprac. Andrzej Rachuba, Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2008.
48. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 71 (1585–1586). Užrašymų knyga 71*, wyd. Darius Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2008.
49. *Lietuvos Metrika. Knyga 14 (1524–1529). Užrašymų knyga 14*, wyd. Laimontas Karalius, Darius Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2008.
50. *Metryka Litewska. Rejestrzy podymnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo smoleńskie 1650 r.*, oprac. Stanisław Dumin, Andrzej Rachuba, Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2009.
51. *Metryka Litewska. Rejestrzy podymnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Księstwo Żmudzkie 1690 r.*, oprac. Grzegorz Błaszczyk, Warszawa: Neriton, 2009.

52. *Lietuvos Metrika. Knyga 234 (1546–1548). 19-oji teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios kopija)*, wyd. Irena Valikonytė, Saulė Viskantaitė-Saviščeviėnė, Lirija Steponavičienė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009.
53. *Lietuvos Metrika. Knyga 20 (1536–1539). Užrašymų knyga 20*, wyd. Raimonda Ragauskienė, Darius Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009.
54. *Lietuvos Metrika. Knyga 19 (1535–1537). Užrašymų knyga 19*, wyd. Darius Vilimas, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009.
55. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 593 (1585–1604). Knyga Nr. 593 Diplomatinųjų reikalų knyga*, wyd. Algirdas Baliulis, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2009.
56. *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 560 (1541–1542 гг.). Кніга перанісаў № 3 (Копія канца XVI ст.)*, оргас. Алєг І. Дзярновіч, Мінск: Athenaeum, 2010.
Uwaga: jest to wyd. 2: zob. *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага: Кніга 560 (1542 год). Кніга перанісаў № 3 (копія канца XVI ст.)*, оргас. Алєг І. Дзярновіч, Мінск: Беларуская навука, 2007.
57. *Lietuvos Metrika. Knyga 276 (1584, 1586, 1597). Teismų bylų knyga 62*, wyd. Darius Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2010.
58. *Lietuvos Metrika. Knyga 22 (1547). Užrašymų knyga 22*, wyd. Andrii Blanutsa, Dmytro Vashchuk, Darius Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2010.
59. *Lietuvos Metrika. Knyga 251 (1555–1558). 37-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija)*, wyd. Irena Valikonytė, Lirija Steponavičienė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2010.
60. *Lietuvos Metrika. Knyga 7 (1506–1539). Užrašymų knyga 7*, wyd. Inga Ilariėnė, Laimontas Karalius, Darius Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011.
61. *Lietuvos Metrika. Knyga 37 (1552–1561). Užrašymų knyga 37*, wyd. Darius Baronas, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas leidykla, 2011.
62. *Lietuvos Metrika. Knyga 261 (1562–1566). 47-oji teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija)*, wyd. Irena Valikonytė, Neringa Šlimienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2011.
63. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 5 (1427–1506). Užrašymų knyga 5*, wyd. Algirdas Baliulis, Artūras Dubonis, Darius Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2012.
Uwaga – istnieje starsze wydanie: *Lietuvos Metrika. Knyga 5 (1427–1506). Užrašymų knyga 5*, wyd. Edigijus Banionis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
64. *Lietuvos Metrika. Knyga 32 (1548–1549). Užrašymų knyga 32*, wyd. Andrii Blanutsa, Dmytro Vashchuk, Darius Antanavičius, Eglė Deveikytė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2012.

65. *Акты, относящиеся к истории Западной России. Т. 1(6). Сборник документов канцелярии великого князя литовского Александра Ягеллончика, 1494–1506 гг. Шестая книга записей Литовской метрики*, oprac. Маргарита Е. Бычкова, Олег И. Хоруженко, Алексей Е. Виноградов, Москва–Санкт-Петербург: Нестор-История, 2012.
Uwaga – istnieje częściowe starsze wydania: *Stosunki z Mendli-Girejem. Akta i listy*, wyd. Kazimierz Pułaski, Kraków–Warszawa 1881; *Lietuvos Metrika. Knyga 6 (1494–1506). Užrašymų knyga 6*, wyd. Algirdas Baliulis, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2007. Zob. również wyd. 2 tej książki: poz. 77.
66. *Lietuvos Metrika (1565–1566). 50-oji teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija)*, wyd. Lirija Steponavičienė, Irena Valikonytė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2014.
67. *Lietuvos Metrika. Knyga 49 (1566–1572). Užrašymų knyga 49*, wyd. Eglė Deveikytė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2014.
68. *Иван Грозный – завоеватель Полоцка: новые документы по истории Ливонской войны*, oprac. Виолетта Ю. Ермак, wstęp Константин Ю. Ерусалимский, Санкт-Петербург: Дмитрий Буланин, 2014.
69. *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 42 (1556–1562 гг.). Кніга запісаў № 42 (копія канца XVI ст.)*, oprac. Валерый Мянжынскі, Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2015.
70. *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга № 272 (1576–1579). Кніга судовых спраў № 58*, oprac. Андрэй А. Мяцельскі, Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2015.
71. *Lietuvos Metrika. Knyga 254 (1559–1563). 40-oji teismų bylų knyga (XVII a. pradžios kopija)*, wyd. Neringa Šlimienė, Irena Valikonytė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015.
72. *Lietuvos Metrika. Knyga 17 (1530–1536). Užrašymų knyga 17*, wyd. Laimontas Karalius, Darius Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos institutos leidykla, 2015.
73. *Lietuvos Metrika. Knyga 29 (1546–1547). Užrašymų knyga 29*, wyd. Inga Pliarienė, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2016.
74. *Lietuvos Metrika. Knyga 27 (1541–1542). 27-oji užrašymų knyga*, wyd. Irena Valikonytė, Tomas Čelkis, Lirija Steponavičienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016.
75. *Метрыка літэўская. Режестры подымного Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo połockie 1667 i 1690 r.*, oprac. Andrzej Rachuba, Henryk Lulewicz, Warszawa: Instytut Historii PAN, 2018.
76. *Lietuvos Metrika. Knyga 47 (1565–1567). Užrašymų knyga 47*, wyd. Eglė Deveikytė, Gediminas Lesmaitis, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2018.
77. *Акты, относящиеся к истории Западной России. Вып. 1: 6-я книга записей Литовской метрики. Сборник документов канцелярии великого князя Литовского Александра Ягеллончика. 1494–1506 гг. – 2 изд.*, oprac.

Маргарита Е. Бычкова, Олег И. Хоруженко, Алексей Е. Виноградов, Москва: Кучково поле, 2018.

Uwaga – istnieje starsze wydanie: *Акты, относящиеся к истории Западной России. Т. 1(6). Сборник документов канцелярии великого князя литовского Александра Ягеллончика, 1494–1506 гг. Шестая книга записей Литовской метрики*, оргас. Маргарита Е. Бычкова, Олег И. Хоруженко, Алексей Е. Виноградов, Москва–Санкт-Петербург: Нестор-История, 2012.

78. *Акты, относящиеся к истории Западной России. Вып. 2: 18-я и 32-я книги записей Литовской метрики: Метрика королевы Боны*, оргас. Д.И. Алексеева, Алексей Е. Беликов, А.А. Бондаренко, А. Петкевич, Кристоф Петкевич, Олег И. Хоруженко, Михаил В. Шумилин, Москва: Кучково поле, 2018.

Uwaga – w publikacji wydano dwie księgi, druga ma starsze wydanie: *Lietuvos Metrika. Knyga Nr 32 (1548–1549). Užrašymų knyga 32*, wyd. A. Blanutsa, D. Vashchuk, D. Antanavičius, E. Deveikytė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2012. Zob. również uwagi przy poz. 65.

79. *Lietuvos Metrika. Knyga 248 (1554–1556). 34-oji Teismų bylų knyga (1597 m. kopija)*, wyd. Neringa Šlimienė, Irena Valikonytė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018.

80. *Lietuvos Metrika. Knyga 249 (1554–1568). 35-oji teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija)*, wyd. Saulė Viskantaitė-Saviščevienė, Irena Valikonytė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018.

81. *Литовська Метрика. Книга № 235 (1547–1549). 20-та Книга судових справ (копія кінця XVI ст.)*, оргас. Дмитро Вашук, Київ: Інститут історії України НАН України, 2019.

82. *Lietuvos Metrika. Knyga 273 (1579–1580). 59-oji Teismų bylų knyga*, wyd. Darius Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2019.

83. *Lietuvos Metrika. Knyga 226 (1532–1534). 7-oji Teismų bylų knyga*, wyd. Laimontas Karalius, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2019.

84. *Lietuvos Metrika. Knyga 21 (1536–1537). užrašymų knyga 21*, wyd. Artūras Dubonis, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2019.

85. *Метрыка Вялікага Княства Літоўскага. Кніга 35 (1551–1558). Кніга запісаў № 35 (копія канца XVI ст.)*, оргас. Андрэй А. Мяцельскі, Мінск: Беларуская навука, 2020.

86. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 253 (1559–1562). 39-oji Teismų bylų knyga (Vilniaus vaivados vietininko Stanislovo Hamšėjaus teismo knyga)*, wyd. Raimonda Ragauskienė, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2021.

87. *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 239 (1551). 24-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija)*, wyd. Saulė Viskantaitė-Saviščevienė, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2023.

88. *Lietuvos Metrika. Knyga 24 (1540–1544). Užrašymų knyga 24*, wyd. Artūras Dubonis, Darius Antanavičius, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2023.

Streszczenie

Artykuł prezentuje najnowszy dorobek edytorski dotyczący *Metryk Litewskich*. Przeanalizowano 86 wydanych w latach 1987–2021 monograficznych edycji źródłowych w ujęciu statystycznym. Zestawiono wszystkie prace (aneks) oraz przeprowadzono badania kwantytatywne dotyczące intensywności wykonanych zadań w ujęciu czasowym. Najbardziej twórczym okresem były lata 1997–2012, po czym następuje wyraźny spadek intensywności edytorskiej. Przeprowadzono analizę istniejących metod pracy – tworząc siatkę współpracy pomiędzy badaczami, uwzględniono również dorobek najaktywniejszych edytorów, wydawnictw oraz ośrodków naukowych. Konkluzje podsumowujące 35-letnią pracę wskazują na istotne problemy związane z przyjętą strategią publikacyjną. Tempo edycji w całościowym ujęciu wynosi nieco powyżej dwóch ksiąg rocznie, co oznacza, że przy obecnej strukturze organizacyjnej i zasadach pracy niemożliwa jest realizacja zadania w jakimkolwiek realnym ujęciu czasowym. Dlatego porównano alternatywnie występujące inicjatywy ułatwiające dostęp do materiałów zawartych w *Metryce Koronnej* i *Metryce Szwedzkiej*. W tych ostatnich obszarach edytorskich dominują prace nad sumariuszami i rejestrami, które powiązane są z zaawansowanym procesem zdigitalizowania zachowanych materiałów archiwalnych, co pozwala na znacznie szybszy i szerszy dostęp do zawartych tam treści. Pojawia się również pytanie o przejście w kierunku cyfrowych edycji źródłowych, co biorąc pod uwagę horyzont czasowy pracy, wydaje się rozwiązaniem optymalnym.

An Analysis of International Contemporary Editorial Studies: The Lithuanian *Metrica* (1987–2021) Summary

The article presents the latest editorial output on the Lithuanian *Metrica*. Eighty-six monographic source editions published between 1987 and 2021 were analysed statistically. A compilation of all works was made (appendix), and a quantitative study of the intensity of the work done in terms of time was carried out. The most creative period was 1997–2012, after which there was a marked decline in editorial intensity. An analysis of existing working methods was carried out, creating a network of cooperation between researchers, and the achievements of the most active editors, publishing houses and research centres were also considered. Conclusions summarising 35 years of work indicate significant problems with the adopted publication strategy. The pace of editing overall is slightly more than two books per year, which means that with the current organisational structure and working rules, it is impossible to accomplish the task in real-time. Therefore, alternative initiatives have been compared to facilitate access to the materials contained in the Polish (Crown) *Metrica* and the Swedish *Metrica*. The latter's editorial areas are dominated by work on summaries and registers, which are linked to the advanced process of digitising the surviving archival materials, allowing for much faster and broader access to the content contained therein. There is also the question of moving towards digital source editions – which, given the time horizon of the work, seems to be the optimal solution.

Bibliografia³⁹

Źródła drukowane

- Protokół i rejestry kancelarii szwedzkiej ekspedycji niemieckiej króla Zygmunta III z lat 1597–1600: Riksregistraturet vol. 87* Riksarkivet w Sztokholmie, wyd. W. Krawczuk, Kraków 2020.
- Rejestry kancelarii szwedzkiej króla Zygmunta III z lat 1597–1600: Riksregistraturet, vol. 86* Riksarkivet w Sztokholmie, wyd. W. Krawczuk, Kraków 2021.
- The Ruthenian (Volhynian) Metrica Registers of Polish Crown Chancery Documents Addressed to Ukrainian Lands (Palatinates of Volhynia, Kyiv, Bratslav, and Chernihiv) 1569–1673*, wstęp P. Kennedy-Grimsted, wyd. H. Boriak, L. Demchenko, P. Kennedy-Grimsted, N. Jakovenko, W. Krawczenko, W. Straszko, K. Wyslobokow, H. Wajs, Kyiv 2002.
- Sumariusz ksiąg poselstw Metryki Koronnej*, t. 1: *Jagiellonowie*, oprac. I. Sułkowska-Kurasiowa, J. Wejchertowa, Warszawa 2019.
- Sumariusz ksiąg poselstw Metryki Koronnej*, t. 2: *Królowie elekcijni*, oprac. I. Sułkowska-Kurasiowa, J. Wejchertowa, Warszawa 2020.
- Смоленщина в документах Литовской метрики первой половины XVII в. Владельцы и их маетности*, oprac. В.А. Прохоров, wyd. Ю.Н. Шорин, Смоленск 2017 / *Smolenshchina v dokumentakh Litovskoi metryki pervoi poloviny XVII v. Vladel'tsy i ikh maetnosti*, oprac. V.A. Prokhorov, wyd. Ю.Н. Shorin, Smolensk 2017.

Opracowania

- Antanavičius D., *Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai programos indėlis į Lietuvos Metrikos rengimą ir publikavimą 2011–2012 metais*, „Lietuvos Metrikos naujienos“ 13, 2011, s. 27.
- Anužytė L., *Konstantinas Jablonskis ir Lietuvos Metrika*, „Lietuvos Metrikos naujienos“ 6, 2002, s. 21–25.
- Bering P., *Cyfrowa przyszłość edycji źródłowych*, „Roczniki Humanistyczne“ 66, 2018, nr 3, s. 29–42.
- Dubonis A., *The Lithuanian Metrica*, „Lithuanian Historical Studies“ 7, 2002, s. 113–138.
- Dubonis A., Antanavičius D., Ragauskienė R., Šmigelskytė-Stukienė R., *The Lithuanian Metrica: History and Research*, Boston 2020.
- Gochna M., *Elektroniczna edycja rejestrów poborowych województwa kaliskiego z drugiej połowy XVI w.*, „Studia Geohistorica“ 2, 2014, s. 143–150.
- Guzowski P., Poniat R., *Miejsce badań kwantytatywnych we współczesnej historiografii polskiej*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych“ 73, 2013, s. 243–255.
- Kennedy-Grimsted P., *What Is and What Was the Lithuanian Metrica? The Contents, History, and Organization of the Chancery Archives of the Grand Duchy of Lithuania*, „Harvard Ukrainian Studies“ 6, 1982, nr 3, s. 269–338.
- Lulewicz H., *Nieznana księga Metryki Litewskiej w zbiorach Archiwum Sanguszków w Krakowie*, w: *Lietuvos Metrika. 1991–1996 metų tyrinėjimai*, Vilnius 1998, s. 102–114.
- Łopatecki K., *O sposobach udostępniania zawartości ksiąg metryk królewskich*, „Zapiski Historyczne“ 86, 2021, nr 3, s. 139–158.
- Maroszek J., *Źródła rękopiśmienne do dziejów północno-wschodniej Polski w zbiorach moskiewskich*, „Białostoczczyzna“ 2000, nr 3–4, s. 3–8.

³⁹ Nie powtarzam edycji źródłowych odnotowanych w aneksie.

- Mikoła M., *Edycje źródeł do dziejów prawa miejskiego w Polsce XIV–XVI w. Propozycja elektronicznej metaedycji źródeł normatywnych*, „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 9, 2016, nr 4, s. 487–508.
- Pietkiewicz K., *Oryginaliosios Lietuvos Metrikos knygos Vyriausiojo senųjų aktų archyvo Varšuovoje fonde*, „Lietuvos Metrikos naujienos” 11, 2009–2010, s. 26–29.
- Rachuba A., *Edycje akt sejmikowych z terenu Wielkiego Księstwa Litewskiego*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 21, 2022, nr 1, s. 347–363.
- Rachuba A., *Księgi Sigillat Metryki Litewskiej*, „Przegląd Historyczny” 72, 1981, s. 95–110.
- Ryčkov A., *Акты, относящиеся к истории Западной России, выпуск I: 6-я книга записей Литовской метрики / Сборник документов канцелярии великого князя литовского Александра Ягеллончика, 1494–1506 гг. 2-е издание, исправленное и дополненное*, „Lietuvos Metrikos naujienos” 17, 2020, s. 28–31.
- Słoń M., Słomski M., *Edycje cyfrowe źródeł historycznych*, w: *Jak wydawać teksty dawne*, red. K. Borowiec, D. Maslej, T. Mika, D. Rojszczak-Robińska, Poznań 2017, s. 65–84.
- Sułkowska-Kurasiowa I., *Metryka Litewska: charakterystyka i dzieje*, „Archeion” 65, 1977, s. 91–118.
- Valikonytė I., *Struktura i zasady kompletowania ksiąg sądowych Metryki Litewskiej Zygmunta Augusta*, „Rocznik Lituanistyczny” 4, 2018, s. 7–23.
- Wasilewski T., *Polsko-radzieckie prace nad wydaniem Metryki Litewskiej*, „Kwartalnik Historyczny” 88, 1981, s. 1169–1171.
- Wierzbicki L.A., *Edycje akt sejmikowych ziem i województw prowincji małopolskiej*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 21, 2022, nr 1, s. 365–377.
- Zwierzyski M., *Edycje akt sejmikowych z terenu prowincji wielkopolskiej*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 21, 2022, nr 1, s. 379–403.

Strony internetowe

- <http://pther.eu/MK/> (dostęp: 12 IX 2022).
- http://rgada.info/poisk/index.php?fund_number=389&fund_name=&list_name=&list_number=0&Sk=30&page=1 (dostęp: 1 XII 2022).
- http://www.agad.gov.pl/inwentarze/Metr_Korx.xml (dostęp: 12 IX 2022).
- http://www.agad.gov.pl/inwentarze/Metr_Korx.xml#series2; <http://agad.gov.pl/szukaj/?zestaw=14> (dostęp: 12 IX 2022).
- <https://sok.riksarkivet.se/fritext?Sokord=Riksregistraturet&EndastDigitaliserat=true&page=1&postid=Arkis+A0972411-9AB7-11D5-A700-0002440207BB&tab=post&FacettState=undefined-%3Ac%7C#tab> (dostęp: 11 X 2022).
- <https://www.istorija.lt/leidiniai/mokslo-zurnalai-ir-testiniai-leidiniai/lietuvos-metrikos-naujienos/668> (dostęp: 12 X 2022).

Karol Łopatecki – członek Komisji Lituanistycznej oraz Zespołu Historii Wojskowości działających przy Komitecie Nauk Historycznych PAN, a także Zespołu Historii Kartografii funkcjonującego przy Instytucie Historii Nauki PAN. Udział w tych forach odzwierciedla zainteresowania badawcze, które można uzupełnić o historię prawa i humanistykę cyfrową. Od 2019 r. działa w zarządzie Polskiego Towarzystwa Historycznego (oddział w Białymstoku), a od 2022 r. jest przewodniczącym Głównej Komisji Rewizyjnej PTH. E-mail: k.lopatecki@uwb.edu.pl